

VALI GANEA, *Valea Sălăuței. Repere onomastice*, Cluj-Napoca, editura Mega, 2020, 208 P.

Lucrarea de față este o monografie antroponomică privind satele așezate în Valea Sălăuței, județul Bistrița-Năsăud. Mărturisim că titlul ne-a făcut să credem că sub umbrela „repere onomastice” vor fi adunate și analizate informații despre cât mai multe tipuri de nume proprii (toponime, antroponime, nume de firme etc. din zona respectivă). În realitate, la baza cărții stă teza de doctorat *Configurații antroponimice pe Valea Sălăuței*, căreia i-a fost modificat titlul, poate mai degrabă din considerente comerciale¹, căci argumentul de la p. 164 (v. *infra*) nu ne convinge.

Cuvântul *antroponimie* a fost preluat în limba română din fr. *anthroponymie* („ramură a onomasticii având ca obiect studiul numelor de persoană”², având la bază gr. *ἀνθρωπος* „om” și *ὄνομα* „nume”), la fel ca termenul generic *onomastică* (< fr. *onomastique* „l. Care se referă la nume proprii; care conține nume proprii; 2. Disciplină având ca obiect de studiu numele proprii și cuprinzând diverse ramuri precum antroponimia, hidronimia, toponimia etc., din gr. *ὀνομαστικός*”³). Chiar dacă inițial redă definiția *onomasticii* din DEX („disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii; totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc.”), susținută cu exemple de lucrări în care termenul este folosit cu același sens, autoarea preferă să ia în considerare mai degrabă două surse în care *onomastică* acoperă ideea de „disciplină lingvistică care studiază nume de persoană”, fiind de părere „că se cuvine să ne apropiem, în utilizarea termenului, accepțiunea dată aici, «nume proprii de persoane»” (p. 164).

Lucrarea prezintă totuși și câteva informații toponimice, cele despre numele satelor situate în bazinul Sălăuței, incluse în capitolul *Repere istorico-geografice ale zonei cercetate*. Autoarea preia etimologii stabilite de Nicolae Drăganu pentru *Bichigiu*, *Hordou*⁴, *Salva*, *Telciu* sau propune ea însăși unele (*Dealul Ștefăniței* ar proveni de la prenumele feminin *Ștefănița*⁵, *Fiad*⁶ din magh. *fia* și sufixul toponimic *-d* – v. p. 25). De asemenea, în

¹ Este adevărat, termenii *antroponimie/antroponomic* nu sunt foarte cunoscuți de publicul larg, dar s-ar fi putut folosi sintagma mai transparentă *nume de persoane*.

² Cf. *Trésor de la langue française informatisée* (infra, TLFi) (stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?58;s=584922315); [trad.n.].

³ Cf. TLFi(stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?33;s=584922315); [trad.n.].

⁴ Emil Petrovici, *Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române I. Toponimice prezentând h provenit din g*, în „Romanoslavica”, IV, 1960, p. 49).

⁵ Considerăm că nu este exclus ca baza să fie un antroponim masculin *Ștefăniță*, a cărui terminație în vocală să facă posibil genitivul sintetic *Ștefăniței* și, ulterior, prin hipercorecție, *Ștefăniței*. În toponimia veche, antroponimele feminine rareori au căpătat funcție toponimică și uneori poate fi vorba despre o adaptare a determinantului la genul entopercului. În cazul de față, pe o hartă din secolul al XVIII-lea este atestată, nu departe de satul de astăzi, între izvoarele Sălăuței și cele ale Văii Glodului, *Pojana Stepaniutza* (v. harta *Großfürstentum Siebenbürgen (1769–1773) – First Military Survey* / *Arcanum Maps*, consultată pe 10.03.2023). Ulterior, apare notat *Dealul Ștefănița*, ale cărui poale erau la confluența dintre Valea Sălăuța și Valea Frumoșica, unde este notat *Podul Frumoșelii*, unde s-a dezvoltat localitatea numită astăzi Dealul Ștefăniței (v. harta *Europe in the XIX. century (with the Third Military Survey)* / *Arcanum Maps*, consultată pe 10.03.2023). La 1815 este atestat *Vârful Ștefăniții* (vezi Al. Ciplea, *O delimitare de graniță între Maramureș și districtul Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, nr. 1, 1924, p. 52).

capitolul *Din istoricul cercetărilor de onomastică în Țara Năsăudului* sunt consemnate alte câteva nume de locuri care au făcut obiectul analizei unor lucrări de specialitate. .

Capitolul dedicat efectiv studiului antroponimiei, intitulat *Onomastică*, este structurat pe patru părți: *Nume de familie*, *Nume de botez*, *Fapte de limbă și Diminutive și hipocoristice*. Informația din primele două este prezentată cronologic, pe secole (XVIII-XXI). Considerăm că ar fi fost mai potrivit să fie analizate mai întâi prenumele, dat fiind că numele de familie au început să se impună pe scară largă mai târziu, odată cu primele recensăminte. În vederea analizei antroponimiei din secolul al XVIII-lea, autoarea a folosit liste corespunzătoare doar satelor Hordou și Telciu (recuperate din două monografii, p. 59). Pentru perioada anterioară a identificat doar trei prenume ale unor cneji ori voievozi (de la începutul secolului al XVI-lea), dar este imposibil ca documentele să nu păstreze mai multe antroponime vechi din zona aflată în discuție⁷. În privința numelor consemnate în secolul al XVIII-lea, există două mari categorii: sintagme genitivale (sintetice sau analitice) și sintagme nominale formate din prenumele individului recenzat și prenumele tatălui acestuia. Sunt identificate și exemple în care numele de familie indică etnia, meseria, porecla sau proveniența. La baza analizei numelor de familie din secolul al XIX-lea stau tot recensăminte publicate în cele două monografii ale satelor Hordou și Telciu; comparația cu situația din listele anterioare relevă diferențe (nu mai predomină numele tatălui ca determinant individualizator, au dispărut unele nume de familie, dar au apărut altele – indicatori ai mobilității populației, dar și ai unui sistem antroponimic aflat într-o perioadă de formare), iar în satul Telciu sunt identificate și antroponime străine, dovadă a unui mozaic etnic. Totuși, evoluția observată de autoare în privința celui de-al doilea termen din componența numelor persoanelor, de la prenumele tatălui, specific listelor din secolul al XVIII-lea, la alte tipuri care indică meseria, proveniența ori porecla, ne conduce la întrebarea dacă acest al doilea nume din listele din secolul al XVIII-lea era într-adevăr nume de familie sau doar un determinant folosit *ad hoc* de recenzori, pentru a diferenția localnicii cu același prenume.

Analiza numelor de familie continuă pentru secolele XX și XXI, plecând de la consemnarea acestora în Registrele agricole ale primăriilor, și nu de la liste electorale (mult mai bogate în informații), poate pentru a păstra specificul listelor folosite pentru secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, și anume înregistrarea cu preponderență a capilor de familie, a proprietarilor. Folosindu-se de dicționare și bibliografie de specialitate, Vali Ganea indică, de foarte multe ori, etimologia numelor (sunt totuși necesare câteva corectări, preluarea critică a unor etimologii propuse de alți autori⁸); informațiile statistice, care arată clar

⁶ Este importantă informația de la 1814, care menționează toponimul *Gura Fiadului*, pentru că dovedește că numele *Fiad* a desemnat inițial un curs de apă (Al. Cișlea, *op. cit.*, p. 59), apoi o localitate, atestată pentru prima dată, conform lucrării semnate de Vali Ganea, la 1954 (p. 25).

⁷ Volume cuprinzând documente vechi ar fi trebuit, desigur, consultate. De exemplu, în *Crestomația limbii române vechi*, vol. I (1521–1639), ediția a II-a, București, Editura Academiei Române, 2016, p. 173 (anii 1602–1617), sunt menționate câteva persoane din Telciu, iar în *Documente privitoare la familia Callimachi*, adunate, publicate și întovărășite de o prefață de N. Iorga, vol. II, București, Institutul de arte grafice și editură „Minerva”, 1903, p. 165, sunt atestate câteva antroponime din Telciu, dar și *Coșbuceni* din Hordou (anul 1761).

⁸ Doar câteva exemple: în secolul al XIX-lea, antroponimul *Coman* nu mai indica etnia; în cazul numelui *Rusu*, format de la etnonimul *rus*, trebuia precizat că în acea perioadă *rus* avea mai ales sensul de „ucrainean” (p. 78); *Câmpeanu*, dacă provine din substantivul *câmpean*, nu este format dintr-un oicomic (p. 79); *Molocu* (p. 79) ar putea proveni de la varianta *moloc* a lui *malac* – cf. DLR; *Sigartău* (p. 94) pare să provină mai degrabă din substantivul comun omonim cu sensul de „curelar” (cf. MDA 2010, pe care, dacă privim bibliografia, autoarea l-a consultat doar parțial – vol. I); *Reperuc* nu poate proveni din *reper* + suf. *-uc* (p. 94), ci mai degrabă de la un nume de familie german sau austriac *Repper*; *Stâncuța* nu poate proveni de la toponimul omonim (p. 94).

ponderea tipurilor de nume și diferențe între unele localități, sunt binevenite. Este interesant cum documentele au surprins, uneori, schimbări ale numelor persoanelor sau adăugarea unor alte nume (*Maștei Iacobu recte Runcanu, Iftinie Turda recte Miron*, p. 57), dovadă că sistemul antroponimic nu era încă stabil la acea epocă.

Paginile dedicate numelor de botez urmează același tipar, cronologic, cu lămuriri etimologice (unde ar trebui mai multă atenție pentru a se evita confuzia care apare uneori între sursa antroponimului românesc și cea a numelui de origine) și comparații între localități, în diferite perioade.

Subcapitolul extrem de sumar *Diminutive și hipocoristice* conține câteva exemple de sufixe folosite pentru formarea unor antroponime.

Citătele fără indicarea lucrării de unde au fost extrase (p. 27, p. 57) sau precizarea primelor atestări documentare ale unor localități fără indicarea sursei (p. 23–32), precum și promovarea unor inexactități (de exemplu, este preluată dintr-un text din 1926 explicația dată de un localnic, în secolul al XVIII-lea, pentru *Săcuet*: „fiind⁹ foarte săraci, umblau a milă de la casă la casă, și strângându-și poalele țundrei făceau din ea săculet, zicând oamenilor să pună în el pânea, și de aceea îi numeau: *Săcuiet*” – p. 43, care de fapt este doar o etimologie populară) scad valoarea științifică a lucrării de față. Nu pot avea valoare istorică niște „date transmise pe cale orală” (p. 20) despre așezarea primilor locuitori ai Telciului, dat fiind că localitatea este atestată în anul 1440; memoria colectivă este mult mai scurtă. Autoarei și redactorului cărții în discuție le-au scăpat nepermis de multe greșeli de redactare (amestecuri de litere drepte cu litere în italic în același cuvânt, exemple scrise când cu caractere marcate prin italic, când cu caractere drepte), la care se adaugă scrierea greșită (*Drăgan*) a numelui lui Nicolae Drăganu peste tot unde este citat sau alte erori (cum ar fi *întrutotul* la p. 54).

Uneori, citatele sunt mai multe decât ar fi fost nevoie, unele neavând relevanță pentru această monografie (vezi, de exemplu, citatele care redau părerile unor călători despre gradul de cultură al românilor, despre înființarea unui liceu în Năsăud sau a școlilor în ținutul Năsăudului (p. 36–37).

Un indice al numelor de persoană cuprinse în această carte ar fi fost mult mai de folos decât indicele de autori (p. 205–208), care, din păcate, nu este complet. Apoi, în multe cazuri, trimerile sunt inutile, făcând referire doar la prezența respectivilor autori în *Bibliografia* de la paginile 193–204 (Bașotă, B. 194, Bolocan, Gh. 193, Bolovan, Ioan 201, Bureacă, I. 195, Busuioc, Monica Mihaela 193, Ciplea, Al. 203, Coteanu, I. 196 ș.a.), dar nu și la paginile din monografie unde sunt citați.

Analiza antroponimiei din diverse regiuni/ comunități este de un real folos pentru surprinderea evoluției și a caracteristicilor sistemului denominativ, în strânsă legătură cu istoria locurilor și mentalitatea localnicilor. De aceea, în ciuda inconvenientelor semnalate mai sus, apreciem efortul autoarei de a fi evidențiat principalele aspecte ale specificității denominației personale din zona Văii Sălăuței.

Daniela Butnaru

Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”
al Academiei Române, Iași, Str. Th. Codrescu, nr. 2
(d_butnaru@yahoo.com)

⁹ De fapt, Vali Ganea modifică puțin citatul, în original fiind: „au fost foarte săraci...” (vezi „Arhiva Someșană”, nr. 5, 1926, p. 65).